

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Eshbekova Munisa
Jabbor qizi

*Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti
magistratura talabasi*

INSON KAPITALINI TA'MINLASHDA MULOQOTNING O'RNI

Annotatsiya. Muloqotda odamlar nafaqat bir-biriga ta'sir qiladi, nafaqat ma'lumot almashadi, balki o'z insoniyligini, individualligi va o'ziga xosligini anglab yetadilar. Maqolada shaxs bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi va inson kapitalini ta'minlashda muloqotning o'rni, muloqotning mazmuni va vazifalari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar. Ma'lumot, munosabat, muloqot, bilim, ko'nikma, malaka.

Аннотация. В общении люди не только влияют друг на друга, не только обмениваются информацией, но и осознают свою человечность, индивидуальность и неповторимость. В статье пойдет речь о роли коммуникации, содержании и задачах коммуникации в приобретении знаний, умений и навыков личности и обеспечении человеческого капитала.

Ключевые слова. Информация, отношение, общение, знания, навыки, квалификация.

Annatation. In communication, people not only affect each other, not only exchange information, but also realize their humanity, individuality and uniqueness. The article discusses the content and tasks of communication, the role of

communication in individual's acquisition of knowledge, skills and abilities and in provision of human capital.

Keywords. Information, attitude, communication, knowledge, skills, qualifications.

Kirish. Mamlakatimizning jahon hamjamiyatiga iqtisodiy integratsiyalashuvi faollashib borayotgan hozirgi kunda respublikamizda inson kapitalini ta'minlash masalalari tobora jadallashib bormoqda. Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoevning "inson manfaatlari hamma narsadan ulug'" jumlasini bu vazifalar ijrosini ta'minlashda ulkan ahamiyat kasb etadi [1]. Bunda individual, guruh va ijtimoiy o'zaro ta'sir darajasida odamlar o'rtasidagi munosabatlarni amalga oshirish, odamlarni rivojlantirish va ular orasida yangi munosabatlarni shakllantirish muhim hisoblanadi.

Muloqotning kommunikativ; axborot (odamlar o'rtasida ma'lumot almashish); kognitiv (tasavvur va fantaziya tasvirlari asosida ma'nolarni tushunish); hissiy (individdning voqelik bilan hissiy aloqasining namoyon bo'lishi); konativ (o'zaro pozitsiyalarni nazorat qilish va tuzatish); ijodiy; instrumental (muloqot ma'lum bir harakatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni boshqarish va uzatishning ijtimoiy mexanizmi sifatida ishlaydi); sindikativ (muloqot odamlarni birlashtiruvchi vositadir); o'zini namoyon qilish (muloqot o'zaro tushunish shakli, psixologik kontekst sifatida ishlaydi); o'tkazuvchi (faoliyatning aniq usullarini uzatish, baholash); ekspressiv (kechinma va hissiy holatlarni o'zaro tushunish); ijtimoiy nazorat (xulq-atvor va faoliyatni tartibga solish); ijtimoiylashuv (qabul qilingan me'yor va qoidalarga muvofiq jamiyatda o'zaro munosabatlar ko'nikmalarini shakllantirish) va boshqa vazifalari mavjud.

Bu vazifalarni amalga oshirish jarayonida inson motivlarga, maqsadlarga, dasturlarga, qabul qilingan qarorlarga, harakatlarni amalga oshirish va nazorat qilishga, ya'ni sherigi faoliyatining barcha tarkibiy qismlari, shu jumladan o'zaro rag'batlantirish va xatti-harakatlarni tuzatishga ta'sir qilishi mumkin.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Inson kapitalini ta'minlashda kasbiy sog'liq va mehnat xavfsizligini ta'minlash borasida ilmiy-tadqiqotlar olib borgan xorijiy iqtisodchi olimlardan K.Sulaymon va boshqalarning izlanishlari diqqatga sazovor [3]. Mamlakatimiz olimlaridan S.B.G'oyipnazarovning tadqiqotlarida ham iqtisodiyot tarmoqlarida mehnat xavfsizligi ta'sirining ayrim jihatlari o'rganilgan [4].

Inson kapitalini ta'minlashda muloqotning ahamiyatini anglagan holda, bugungi kunda zamonaviy ta'lim tizimini qayta ko'rib chiqish talab etiladi. D.I.Dubrovskiy ta'kidlaganidek, "Insonning o'zgarishi o'zini o'zi bilishning yuqori darajasini talab qiladi. Haqiqiy o'z-o'zini bilish nafaqat o'zini aks ettirish, balki ijodiy omil bo'lib, ongning qiymat-mazmunli tuzilmasini o'zgartiradi, faoliyatning yangi maqsadlarini

shakllantiradi, iroda, ma'naviy energiya generatori bo'lib xizmat qiladi" [5]. Ammo bu maqsadlar uchun fikrlashning muloqot turini shakllantirish va bunday muammoning yechimini didaktik jihatdan ta'minlash kerak.

Ta'lim tizimidagi muammolarni hal qilishga ilmiy yondashish bilan "uchta o'zaro bog'liq blokni: ta'lim davlat qadriyati sifatida; ta'lim ijtimoiy qadriyat sifatida, ta'lim shaxsiy qadriyat sifatida" e'tiborga olish kerak. Va, shubhasiz, ta'limning ilmiy sohasida "ta'lim qadriyati" toifasining davlat, ijtimoiy va shaxsiy tarkibiy qismlarining dialektik birligini hisobga olmasdan turib, to'liq va chuqur dalillarni da'vo qilish mumkin emas.

Tadqiqotlar metodologiyasi. Muloqotda odamlar nafaqat bir-biriga ta'sir qiladi, nafaqat ma'lumot almashadi, nafaqat o'zaro munosabatlarni tartibga soladi - balki bu elementlarning barchasi hali ham uning mohiyatini aniqlamaydi (2). Xulosa shuki, muloqotda odamlar o'zlarining insoniyligini, individualligi va o'ziga xosligini anglab yetadilar, ya'ni yashaydilar. Boshqacha aytganda, inson qobiliyatining hech biri muloqotdan tashqarida paydo bo'lishi mumkin emas. Atrofdagi odamlar, birinchi navbatda, odamlar o'zlashtira oladigan yagona tashuvchilardir. Ikkinchidan, odamlar bilan muloqot insonga shu bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi uchun zarurdir. Uchinchidan, biz nafaqat muloqot, balki tashkiliy, ta'limiy va rivojlantiruvchi muloqot haqida gapiramiz. To'rtinchidan, bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish jarayoni nazorat qilinishi va baholanishi kerak va bu ham ushbu qobiliyatlarni shakllantiradigan shaxslar bilan bevosita muloqotda amalga oshiriladi.

Shunday qilib, shaxs muloqot jarayonida shakllanadi va rivojlanadi. G.M.Andreyevaning fikriga ko'ra "Odamlarning bir-biri bilan muloqoti faoliyatdan ko'ra psixologik rivojlanishda yanada muhimroqdir. Bir-birlari bilan muloqotda bir kishi uchun mavjud bo'lmagan vazifalar hal qilinadi" [6]. Shuning uchun, bizning fikrimizcha, inson kapitalini ta'minlashda muloqotning asosiy xususiyatlarini aniqlash juda muhimdir.

Tahlil va natijalar. Muloqotning asosiy xususiyatlarini o'rganish asosida muloqotning mazmuni sifatida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin, ular axborot uzatish; bir-birini idrok etish; sheriklar tomonidan bir-birini o'zaro baholash; sheriklarning o'zaro bir-birini baholashi; sheriklarning o'zaro ta'siri; faoliyatni boshqarish; insonning asosiy ehtiyoji; shaxsning jamiyat a'zosi, shaxs sifatida normal rivojlanishining zarur sharti; insonning ma'naviy va jismoniy salomatligi holati; boshqa odamlarni va o'zini bilish usuli; inson faoliyatining o'ziga xos turi; ijtimoiy faoliyat shakli; faoliyat bilan birlikda harakat qiladi, lekin muayyan vaziyatda u faoliyatdan mustaqil ravishda amalga oshirilishi mumkin; o'zaro tajriba va bir-birini tushunish; shaxsning ichki "men"i qiyofasini shakllantirish; shaxslararo munosabatlarning paydo bo'lishi, namoyon bo'lishi va shakllanishi; fikr, his-tuyg'ular,

tajriba almashish; moddiy: mahsulot va faoliyat ob'ektlari almashinuvi; kognitiv: bilim, ma'lumot almashish; faoliyatli: harakatlar, operatsiyalar, ko'nikmalar almashinuvi; shartli: psixologik yoki fiziologik holatlar almashinuvi; motivatsion: motivlar, maqsadlar, manfaatlar, qiziqishlar almashinuvi.

Xulosa va takliflar. Muloqotning ushbu xususiyatlarini tahlil qilib, inson kapitalini ta'minlashda muloqot shaxs uchun eng muhim ehtiyoj va shaxsning o'zini o'zi shakllantirishning zaruriy omili ekanligi ayon bo'ladi. Bizning holatda, inson kapitalini ta'minlashda muloqot deganda o'z shaxsiy "men"ini namoyon qilish imkoniyati mavjud bo'lganda, sheriklarning teng muloqotini tushunamiz. Shu bilan birga, bunday jarayonda insonning dunyo bilan o'zaro munosabatlarining nafaqat ilmiy va madaniy shakli qayta yaratiladi, balki yangi elementlar ham yaratiladi. Ikkala sub'ekt ham ijodiy bilish faoliyatiga kiritilgan bo'lib, ular doirasida shaxsning predmetli, falsafiy-metodologik va kasbiy kompetentligi shakllanadi. Inson kapitalini ta'minlashda muloqot muayyan faoliyatga asoslanadi va ta'lim, tarbiya, shaxs kamolotini odamlarning bir-biri bilan muloqotidan tashqarida tasavvur etib bo'lmaydi.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruzasi. Konstitutsiya - erkin va farovon xayotimiz, mamlakatimizni yanada taraqqiy ettirishning mustahkam poydevoridir // <http://izauz.uz/documents>.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4623 sonli qarori. 2020 yil 27 fevral. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 28.02.2020 y., 07/20/4623/0220-son, 13.06.2020 y., 07/20/4749/0758-son.

3. *Khairuddin Sulaiman*. A study of building Procurement Process as a potential tod to Enhance safety practice In the construction industry Malaysia, 2008.

4. *G'oyipnazarov S.B. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda mexnatni muhofaza qilishning ilmiy asoslarini takomillashtirish, Toshkent, 2018.*

5. *Дубровский Д.И.* Самопознание и самосовершенствование // Философские науки, 2011. - № 4-1.

6. *Андреева Г.М.* Социальная психология: учеб. для вузов — 5-е изд., испр. и доп. — М.: Аспект Пресс, 2003. — 364 с.

7. Мухамедов Ғ. И. Педагогик таълим инновацион кластери: эҳтиёж, зарурат, натижа. // Халқ сўзи, жамият, 15 февраль 2019 й.

8. Усаров Ж.Э., Мухамедов Ғ.И. Узлуксиз педагогик таълим кластери шароитида компетентлик талаблари ва таълим самарадорлиги имкониятлари // Узлуксиз таълим, Махсус сон, 2020.